

„... HA FIZETNI KELLENE ÉRTE, AKKOR IS CSINÁLNÁM.”

jak. Ám akkoriban a szüleimnek nagyon nehezen ment: édesapámat kitétek az állásából és megfosztották a képviselői mandátumától is. Eladtuk a nagyobb, Szent István parki lakást, és vettünk egy picike kis nyomortanyát a Kresz Géza utcában, hogy a két lakás különbözetéből (amit egy zokniban tartottunk) meg a zeneakadémiai ösztöndíjamból éljünk. Ha nincsenek a piszkos anyagiak, lazábban csinálhattam volna az akadémiaát — bár sose szerettem lazán tanulni, mindig „jó fiú” akartam lenni a tanáraim előtt. Mindenből muszáj volt színikitűnőnek lenni, hogy meg tudjunk élni, hogy legyen ösztöndíj — kizárt volt hát, hogy többet is csinálhassak magas szinten. Tudniillik én egész osztályokat ugrottam: tizenkét–tizenhárom éves voltam, amikor zeneakadémista lettem — míg a többiek tizenhat–tizenhét évesek, mindenesetre sokkal idősebbek, mint én. Nekem az nagyon nagy megterhelés volt, hogy azt az egyetemi színvonalú anyagot, amit Szabolesi Bencénél zenetörténetből, Kodálytól népzeneből és Barta Dénesnél zeneesztétikából kellett elsajátítani, tizenkét–tizenhárom éves fejjel kellett megtenni. Azonkívül zongorázni is úgy kellett, hogy színikitűnő legyek — ez olyan megterhelő volt, hogy nem volt mit tenni, ezeket kellett csinálni; aztán ha végeztem, akkor foglalkozni csak a vezénnyelssel.

Jöttek a külföldi versenyek: 1955-ben kimentem a párizsi versenyre, ahol díjat is nyertem, s a díjamból hosszújátszó lemezeket vettem: huszonkettőt–huszonhármát, főként szimfonikus zenét és operát. Ekkor aztán eldőlt: én ezt nem bírom tovább, muszáj, hogy vezényeljek.

Emlékszem: Tóth Aladárhoz mentem be az Operába, ahol a Lammermori Luciát adták éppen. Bementem a páholyba, és nem tetszett valami, s mondtam, hogy én ezt másképp képzelném. „Mutasd meg, hogy képzeled!” — kérte, s én mutattam. „Akarsz bejönni az Operába jövőre elkezdni korrepetálni, és aztán dirigálni?” — kérdezte. Pontosan ezt szeretném, válaszoltam. S ez meg is volt beszélve, '56 őszére. Aztán ugye közbelépett a történelem, és édesapám miatt kénytelen voltam elhagyni az országot. Politikus volt, börtönbe került, s ahhoz, hogy kiszabaduljon, nekem ki kellett menni; s miután kiszabadult, ki tudott jönni utánam, aztán pedig már nem mertünk visszajönni. Emiatt aztán kinnrekedtem — persze ezzel megint ugrott a dirigálás.

• Ebben az időben vett részt az Erzsébet-versenyen is...

Igen, az előző évben: 1956 nyarán.

• És meg is nyerte...

Nyertem, de nem aranyat, hanem ezüst-díjat. Kimentem a bécsi szimfonikusokhoz, volt egy koncert; a december másodikat lekéstem, a negyedikre már odaértem, és aztán kint maradtunk és megint csak zongorázni kellett — abból lehetett megélni. Bár még ez is messze volt: ehhez még négy évet ki kellett húzni. A Deutsche Gramaphonnal csináltam egy lemezt, ők adtak ösztöndíjat, amíg be nem indultak a lemezek, melyek alapján megismertek aztán a menedzserek is, akik bemutattak az 1960-as szezonban. Amíg hidegre voltam téve, az nekem mégis nagyon jól jött, mert addig megtanultam a zongorarepertoárt. Valami 35 zongoraversenyt tanultam meg abban a két-három évben. Aztán elindult a nagy menet: évi száz koncert, mindenütt a világon. 1965 táján azonban már kezdtem nyugatni a zenekarok menedzsereit: ha csak lehet, engedjenek vezényelni; mindenütt azt mondták: megengedik, de másodsorra — ne ők legyenek a kísérleti nyulak. Az első, aki kötélnek állt, Böröcz Bandi volt Párizsban, aki a mentoni fesztiválnak az igazgatója. A folyosón futottam vele össze. „Jaj de jó, hogy látlak — üdvözölt —, a Liszt Ferenc Kamarazenekar jön ki a fesztiválra, és őket még itt nem ismeri senki (ez 1969-ben volt), te

meg már sokat játszottál náluk. Nekem arra most nincs pénzem, hogy még egy karmestert is fizessek — dirigáld le őket, tudják ők maguktól is, ha te nem tudnád...” Gondoltam, épp ez kell nekem.

• Hogy csak rájuk kell dirigálni?

Igen. Emlékszem, Mentonban szandálban, rövidnadrágban mentem be az első próbámra, ami azért is nehéz volt, mert Sándor Frici bácsi, a zenekar alapítója és tanár, ott ült a hátam megett — szemben velem meg egy profi zenekar. Megmondom őszintén: remegtek a lábaim, de az első taktus után azt éreztem, ez az én életem. Tudniillik amennyire a zongorázást a magam kedvére szerettem, a zongorista „versenylélet” nekem nem felelt meg. Idegesített is, mint nagyon sokunkat; s olyan extra fizikai munka kellett ahhoz, hogy magamból én csak egy számítógépet csináljak — vagy egy olyan csirkét, akinek ha a fejét levágják, akkor is szalad, hogy ha megáll az agyam a pódiumon, a kezem akkor is folytassa — ami nem érte meg. Ideges típus lévén rettenetesen be kellett magam biztosítani: a befektetett munka öt százaléka volt megtanulni egy darabot, 95 %-a pedig mechanikussá tenni.

• Ez lehet az oka, hogy manapság egyre több szólista kezd el dirigálni?

Így van. Ha tudok egy darabot, de valami véletlen folytán egy fontos helyen mégis elfelejtenék valamit, a zenekar azért játszik. Nincs az a szörnyűséges dolog, mint a zongoránál, hogy ha egy hang egy gyorsabb passzázsban rossz helyre megy, egyszerűen kivág a sínről. Lekopogom, eddig nem történt ilyen katasztrófa, pedig a legemibensebb kollégáimmal is meg szokott történni. Ráadásul az az érzésem, hogy hiába a befektetett extra munka, az extra idegesség legalább 90 %-ra leveszi a produk-

ciót. A dirigálásnál viszont lehet akár 110 is, hiszen a koncerteken mindig inspirál a pillanat — többet tudok adni, mint a próbákon. Ahhoz, hogy egy darabot karmesterként briliánsan tudjak, összehasonlíthatatlanul kevesebb idő kell. A zongorázásban a magányt sem szeretem — egyszer Nápolyban a közönségen kívül senkit sem láttam; még azt is én döntöttem el, hogy ki kéne már menni a pódiumra. Én különben is imádom emberekkel dolgozni. Mivel nagyon szeretek kamarázni, a zenekari munkát is egy nagy, kiterjesztett kamarázásnak érzem. A tagoktól is azt kérem: ne csak magukra, hanem a másokra is figyeljenek — mintha kamarazenélésben vennének részt. Érdekel a pszichológia: rendkívül izgat az, hogyan lehet egy gruppból kihozni a maximumot. Néha azzal, hogy szoros a tempó, néha azzal, hogy laza; vagy viccet mond az ember, esetleg éppen valami komoly dologról beszél. Ez állandó kihívás — nem lehet csak úgy odadobni a dolgot. Még ugyanannak a zenekarnak is lehet egészen más a hangulata. Nekem olyan érzés zenekarral dolgozni, hogy csatlakozhatom orvos sógorom szavához: ha fizetni kellene érte, akkor is csinálnám. Bár valóban meg vagyok itt fizetve — egyesek szerint túl jól is...

- **Ebben az évadban új funkciót tölthet be: folyamatosan dolgozhat a Rádiózenekarral. A zenekar életében is fordulópont ez, hiszen Európában is ritkaságszámba megy, hogy egy zenekar sajátmaga dönthessen a jövője felől: hogy kit kíván ide igazgató-karmesternek. Hogyan fogalmazza meg önmagának a saját feladatát?**

Ez egy Janus-arcú tisztség: az egyik arca nagyon kellemes, mert teret ad egy hosszabb távú munkának. Abban az irányban tudok építkezni, ami az én elképzelésem általában a zenéről és egyes darabokról. Ha én odamegyek egy zenekarhoz, megvannak már a saját

tradícióik, amelyek nem mindig egyeznek az én elképzeléseimmel — s ha sikerül is egyeztetni őket, egy év múlva, egy újabb találkozásnál, kezdődhet az egész előlről. Itt viszont bizonyos dolgokat már nem kell sokadszor elmondani. Például azt, hogy egy dallam — akár vonósoknál, akár fuvósoknál — staccatókkal van feltörve, az legyen szintén dallamos. A feladat hátránya pedig az, hogy ha valamilyen személyi változást kell csinálni, az rettenetesen kellemetlen. Itt nem arról van szó, hogy valaki rossz fiú vagy jó fiú — elvégre általában mindenki a maximumot akarja. Aztán bizonyos dolgokra szeretne az igazgató több pénzt: hangszerekre, fizetésre — s ha ezekre nincs lehetősége, s úgy érzi, meg van kötve a keze, az igen rossz érzés. De azért a plusz több, mint a mínusz.

- **A szakmai problémákon túl tehát az anyagiakkal épp-úgy foglalkozik, mint a „káderpolitikával”...**

Mindennek semmi köze nincs a politikához — csak a zenéléshez. Ott viszont néhány változtatásra szükség van, ami kényes kérdés. Tulajdonképpen ez az, amit a legkevésbé szeretek. Ami a gazdasági ügyeket illeti: ha a magam dolgában járok el, semmi sem sikerül — a mások ügyében viszont nagyon szerencsés vagyok. Más karrierjét tudom egyengetni — a magamét nemigen.

- **Döntéseiben mennyire enged teret magának a zenekarnak: semennyire; meghallgatja őket; vagy csakis velük dönt?**

A harmadik. Ha például a zenekar véleménye eltér az enyémtől abban, ki játsszon elsőt a hangszerén, akkor én engedek a zenekarnak.

- **Mennyire tartja „kibékíthetőnek” a művészeti és az adminisztrációs vezetést? Vannak-e olyan Magyarországon hangsúlyozódott ellentmondások, amelyek akadályozzák a munkájában?**

Azért nehéz valamit is mondani erről, mert pont' akkor jöttem, amikor egy nagy rendszerváltás is van itt. Ami volt egy évig, azért is furcsa volt, mert az utolsó éve volt a rendszernek; s ezt mindenki tudta. Erről az átmeneti állapotról nem is nagyon lehet objektíven beszélni. Az új helyzettel kapcsolatosan pedig — az egész országgal egyetemben — várakozó állásponton vagyok...

*Kérdező: Popa Péter
Lejegyezte: Csontos János*

*Strauss portréja
ötvenegy éves
korában készült,
amikor már megírta
legtöbb nagy
szimfonikus
költeményét és jó
néhány operáját.*

Richard Strauss
Edmond Knapp rajza
(1915)